

Doet het lichaam er nog toe?

Een verslag over de rol van choreografen, nieuwe werkpraktijken en geldloze toekomst tijdens Europe in Motion – MOSAIC IDENTITIES in Istanbul, Turkije (oktober 2011).

Door Ingrid van Frankenhuyzen

Europe in Motion (EIM) is een internationaal uitwisselingsproject, dat de ontwikkeling van opkomende choreografen steunt en in 2011 en 2012 langs drie partnerorganisaties van Springdance reist. Afgelopen februari deed het nottdance in Nottingham aan en in april streek EIM neer in Utrecht. Tijdens SPRINGDANCE 2011 gingen negen choreografietalenten uit Groot-Brittannië, Oostenrijk, Turkije en Nederland in besloten kring met elkaar in gesprek over de invloed van de globaliserende wereld op hun werk en ideeën. In oktober waren er weer negen andere choreografen aan de beurt, dit keer in Istanbul tijdens het iDANS Festival. In februari 2012 zal het festival imagetanz van partner brut in Wenen gastheer zijn van EIM en in april 2012 zal tijdens SPRINGDANCE 2012 de laatste in de serie plaatsvinden, steeds met andere deelnemers. In totaal nemen 50 choreografen deel aan het programma. In 2008-2009 vond de eerste editie van Europe in Motion plaats, beide edities met steun van de EU.

Op het moment dat ze haar laptop openklapt, popt Britney Spears op. De foto van de Amerikaanse bubblegum-zangeres is de screensaver van Florentina Holzinger en niet alleen dat, ook op haar eigen Facebook-pagina is Spears de portretfoto van Holzinger. „She is my icon”, zegt de Oostenrijkse choreografe die dit jaar afstudeerde aan de School voor Nieuwe Dans

Ontwikkeling in Amsterdam. Dat klinkt opmerkelijk in de doorgaans serieuze omgeving van Europe in Motion, het internationale uitwisselingsprogramma voor choreografen die aan het begin van hun carrière staan. Maar als Holzinger later een dvd met fragmenten uit haar voorstelling *Silk* laat zien aan de andere deelnemers, wordt de link iets duidelijker. De Oostenrijkse provoceert net als Spears goede smaak en kunstzinnig fatsoen maar ze overtreft haar idool *by far*. In *Silk* ligt ze bloot met wijd gespreide benen naar het publiek en trekt ze langzaam een zijden draad uit haar vagina om die draad vervolgens op te eten. Bijvoorbeeld. De andere deelnemers zijn misschien niet zozeer geschokt over het hoge percentage exhibitionisme van de voorstelling, maar ze vinden het lastig om in de sessies er feedback op te geven. Op de vraag of het personage en Florentina erg dicht bij elkaar liggen antwoordt de choreografe: „I really feel like a good actress when I play her”.

Organisator iDANs in Istanbul heeft in deze versie van Europe in Motion (EIM) de deelnemers vooraf een structuur gegeven om feedback te geven. In verschillende rondes vertellen de deelnemers wat ze hebben ervaren, hoe ze het interpreteerden en, in een volgende ronde, welke vragen ze hebben voor de maker. Dit om te voorkomen dat je niet direct in een 'ik vond het slecht of goed'-modus terecht komt.

Het laat elke deelnemer in zijn waarde, of beter haar waarde want in Istanbul bestond het deelnemersveld uit acht vrouwen en één man (Simon Tanguy). Alle deelnemers lieten in deelsessies fragmenten uit hun werk zien op dvd, uit complete voorstellingen of uit *work in progress*, en iedereen kreeg ongeveer een uur aan collectieve feedback van de groep en mentoren Jonathan Burrows (Groot-Brittannië) en Mustafa Kaplan (Turkije). Uiteraard gingen de observaties en discussies ook door tijdens de uitgebreide lunches in de diverse Turkse restaurants en de viergangenmaaltijden 's avonds in het hotel met uitzicht over de metropool. De Turkse gastvrijheid kent geen grenzen als het om eten gaat: „Er zijn zoveel heuvels in Istanbul die je op en af moet lopen, dan heb je goed eten nodig”. Het moet gezegd: vrijwel iedereen had spierpijn in de kuiten van het lopen naar de metro.

Om te voorkomen dat iedereen daarna de hele dag in de studio of het theater aan het praten is, hadden de organisatoren deze keer een afwisselende werkvorm bedacht. Deelnemers moesten bijvoorbeeld het universiteitsgebouw waarin de dansacademie gehuisvest is, verlaten om 20 minuten lang op straat te lopen. Opdracht was: telkens mag één deelnemer 10

minuten lang praten over iets wat hem of haar bezighoudt, de ander mag alleen luisteren. En dan de rollen omdraaien. Vanwege het oneven aantal word ik gekoppeld aan Özlem Alkis, een 33-jarige Turkse choreografe die eerst statistiek studeerde en zich daarna in Frankrijk toelegde op dans. Ze neemt me mee naar de top van een heuvel, om de hoek van de universiteit. We zien in de nabije verte de wijk waarin ze opgroeide en ze vertelt dat ze haar buurt langzamerhand niet meer herkent. Alle oude gebouwen (die in Nederland ongetwijfeld als cultureel erfgoed in aanmerking zouden komen) gaan tegen de vlakte en worden vervangen door torenhoge gebouwen. Alkis zegt niet van

deze verandering te houden. Maar ze vindt het ook lastig dat betekenissen over haar zelf en haar werk vast komen te liggen. Dat ze zelf als mens een stereotiep wordt. Er is haar veel gelegen aan een eigen weg te vinden buiten die stereotiepen om. Ze zoekt naar haar eigen waarheid.

In haar 'privé-sessie' laat Alkis geen oud werk zien maar een deel op DVD uit haar *work in progress*. Ze staat in een appartement, stil. Slechts haar armen bewegen in een minimalistisch repetitief patroon. De grote verandering komt als ze zich omdraait en we haar rug zien die ze met haar armen probeert te bereiken. Het is een kleine scene en haar vraag aan de groep is dan ook: heb ik zo

voldoende materiaal om mee verder te kunnen. Is dit wat? Kan ik hier wat mee vertellen, of wil ik juist niets vertellen? Is dit genoeg basismateriaal. Niet alle deelnemers vinden van wel. Op het moment dat het een welles-nietes-discussie zou kunnen worden, interveniëren de mentoren en stellen ze voor te stoppen met de sessie omdat Alkis nog te veel vragen heeft. Ze heeft met alle feedback en opmerkingen genoeg stof om over na te denken.

Özlem Alkis lijkt in de traditie van het conceptualisme te staan, maar veel andere deelnemers zijn al dan niet noodgedwongen bezig met stevige maatschappelijke vragen. Door het economisch tij en alle bezuinigingen op kunst, dreigt de werkeloosheid en dus ook de vraag: wat heb ik als kunstenaar (nog) te bieden aan de maatschappij. Wat draag ik daaraan bij met mijn werk? Op welke manieren moet ik mijn werkpraktijk veranderen om aan geld te komen? De Poolse Ewa Bankowska (33) die in Wenen werkt, verwoordt het als volgt: „ Als ik nadacht over dans en mijn nieuwe werk, dan vertrok ik vaak

vanuit een vorm of een bepaalde esthetiek. Ik denk nu veel meer na over politiek, de maatschappij en de inhoud als vertrekpunt. Zeker na deze sessies in Istanbul. Wat is mijn positie als kunstenaar? Misschien is het wel een romantisch idee maar ik wil als kunstenaar toch de wereld een beetje veranderen. Een groot ideaal maar ik laat me niet van de wijs brengen. I will strive and fail. Ik ga door”.

Bankowska laat fragmenten zien uit *Dancing to Songs* uit 2009. Oud werk zegt ze zelf, iets uit het verleden. Conceptueel is het zeker. Maar Bankowska combineert het minimalisme uit de conceptuele dans met een enorme dosis

humor. In een scene maken Bankowska en een andere danseres roeibewegingen op de grond. Of maken ze eet-bewegingen. Door de stereotiepe muziekjes op band -van een volkslied, Beethoven tot house-muzak- worden dergelijke 'dagelijkse' bewegingen tot in het absurde doorgevoerd. In de theaterinstallatie *How to touch the audience* draait Bankowska de rollen om: het publiek wordt voor het de zaal in

mag en kan gaan zitten, op de speelvloer geleid en telkens ergens 'neergezet'. De onwennigheid en onzekerheid van de toeschouwers in hun omgekeerde rol werkt aanstekelijk.

Er zijn tijdens Europe in Motion dus niet alleen persoonlijke sessies. Ook die grote vragen als de 'nieuwe' rol van kunstenaars in geldloze tijden en/of het kunstvijandige klimaat zijn in het programma opgenomen. Artistiek directeur Gurur Ertem van het iDANS Festival waarvan EIM deel uitmaakt, komt langs voor een *lecture* die uit een vragenronde bestaat. Vragen als: wat bevordert je creativiteit? Is het de beschikbaarheid van geld c.q. subsidie of is het juist het gebrek eraan? Wat betekent het dat door de bezuinigingen je al dan niet gedwongen moet gaan samenwerken en coproduceren? Verandert dat nieuwe netwerken je modus operandi en dus het soort werk dat je maakt? Alle vragen worden gretig opgeschreven in de schrijfblokken van de deelnemers. Het stellen van vragen, meer dan het vinden van antwoorden, brengt bij velen een nieuw bewustwordingsproces op gang.

Ook een bezoek aan de Biënnale van Istanbul inspireert de choreografen zichtbaar. De Biënnale heeft een duidelijk maatschappelijke signatuur. Dat het kunst (politieke) uitspraken doet over de tijden waarin we leven, resoneert door in de reflectie op hun eigen werk. Als ze in een oefening later de zin 'Succes to me would feel like...' moeten afmaken, levert dat

antwoorden op als: 'succes voelt als vrijheid die voortkomt uit noodzakelijkheid. Zekerheid die bevrijd is van twijfel' (Florentina Holzinger) maar ook in uitspraken en antwoorden waarin het publiek weer belangrijk is. Kunst gaat over delen zegt Clélia Colonna, de Franse beeldend kunstenaar die

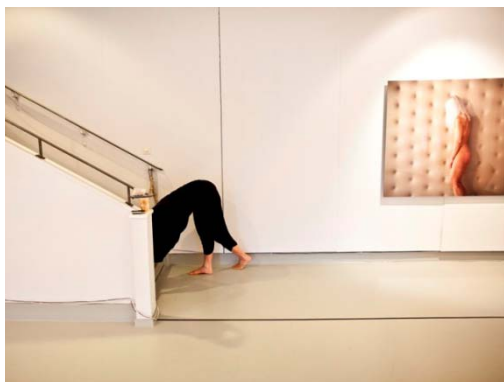
in Wenen werkt; over grote groepen mensen bereiken (Simon Tanguy, de Fransman die in Amsterdam woont en werkt), maar ook: succes is weten hoe je jezelf als maker kunt onderhouden (de Turkse Sebnem Yüksel).

In het programma dat in deze editie bijna 10 dagen duurt, is ook tijd ingeruimd om te werken aan eigen werk. Regelmatig zijn de deelnemers twee uur vrij om zelf te doen wat ze willen. De Britse Simone Kenyon maakt een wandeling door Istanbul om haar gedachten op een rij te zetten en de zinnen te verzetten. De Braziliaanse Ana Pi staat in de studio met een koptelefoon op, probeert

passen in de spiegel uit, noteert een en ander in haar laptop of maakt met haar foto toestel korte filmopnames van de choreografie. De Zweedse Sara Lindström gaat met tekst aan de slag. Daar kan ze wel om lachen want zegt ze: „Ik ben lang geblesseerd geweest en kon dus niet al te veel bewegen op het toneel. Van lieverlee ga je veel meer tekst gebruiken”. Sowieso komt EIM voor haar op een cruciaal moment. Ze is 28, woont en werkt sinds 2005 in Londen en ziet veel van haar collega's de dans verlaten. Omdat ze 'oud' worden, of aan de kinderen gaan, "en dus een regelmatig inkomen moeten hebben".

Lindström ziet om zich heen ook de groeiende werkloosheid. Om zoals anderen yogadocent of masseur te worden, daar heeft de Zweedse nog niet veel trek in maar de vraag hoe je als choreograaf verder moet met je werkpraktijk is een prangende. „Als ik mezelf vergelijk met de andere deelnemers dan maak ik toch een tikje toegankelijk conventioneel theater”. Ze laat fragmenten zien uit *n+1*, een voorstelling die ze maakt met het Britse collectief MIKS waarvan ze deel uitmaakt. Drie vrouwen, onder wie Lindström zelf, staan in sportkleding met bokshandschoenen aan op de vloer en duiken uit donkere plekken van het lichtontwerp op, dansend op o.a. Elvis Presley's muziek. Het heeft inderdaad

iets weg van 'echte' dans. Waarop mentor Jonathan Burrows het groter trekt en de vraag stelt: is het lichaam nog belangrijk in jullie werkpraktijk? Zo ja, hoe dan? Er lijkt een tweedeling te ontstaan: de ene helft vindt het lichaam niet meer zo belangrijk, de andere helft bestaat zo'n beetje bij dat lichaam. Simon Tanguy heeft meer met thema's en de ruimte dan met het lichaam,

Sebnem Yüksel zegt: „Ik hou van bewegen en daarom is het belangrijk voor

me'. Clélia Colonna begint met een idee, in een later stadium volgt eventueel het lichaam maar ze zegt er wel bij dat zelfs een lied uiteindelijk voortkomt uit

je spieren. Florentina Holzinger, de in Nederland werkzame Oostenrijkse, vindt het lichaam noodzakelijk omdat het voelen van fysieke energie voor haar de kern is van theater. „Het lichaam is ongelooflijk privé en ik vind het belangrijk om met dat lichaam een relatie met het publiek op te bouwen”. Sara Lindström hoeft niet meer zozeer met dans en beweging te werken zegt ze, maar

dat lichaam is voor haar belangrijk omdat ze er ideeën op loslaat en dat brengt informatie naar boven die ze volgens haar zeggen niet kende. Ewa Bakowska houdt niet van de focus op de eigen lichaamsensatie. Dat vindt ze maar egoïstisch. Het gevoel is echter wel degelijk belangrijk, vooral het verschil tussen weten en voelen. Daar zoekt ze een balans in, misschien zijn ze wel hetzelfde denkt ze hardop. En zit dat in de concentratie van het lichaam.

Simone Kenyon, in het dagelijks leven ook producer bij het BAC-theater in Londen, maakt werk dat zich in eerste instantie lastig als choreografie laat omschrijven. Op een dvd van een residentie die ze in het Britse Blackpool deed, maakte ze een 'Tibetaanse' wandeling langs een meer in Wales. Ze had subsidie aangevraagd om naar Tibet te gaan, naar het meer Namtso, omdat ze gefascineerd was door Tibetanen die op een bepaalde manier knielend en armen heffend de weg naar het klooster aflegden. De subsidie kreeg ze niet en dus koos ze een meer in Wales van vergelijkbare omvang en liep 18 dagen lang in haar eentje door dat 'fictionele' landschap rond. Zich al knielend en armheffend, in steeds dezelfde minichoreografie, voortbewegend. In steeds wisselend weer – in zon en gure herfststormen- zie je Simone als een klein stipje door het poëtische landschap 'kruipen'. Ze vertelt de groep hoe ze, toen ze last kreeg van haar knie, dezelfde beweging maakte met een 'smokkelmaniertje'. Tegelijkertijd laat ze ook een dvd zien van een installatie van een bijna vergeten ambacht: droogstenen muren leren maken met andere mensen. Of ze filmt een in zee omgevallen schip door elke minuut 1 foto te maken en die achter elkaar te monteren.

Kenyon legt uit wat ze met haar werk wil bereiken: die scenische ervaring die zij ondergaat in al die landschappelijk omgevingen, is die reproduceerbaar voor anderen? Is het interessant om die ervaring die je zelf had te representeren? Heeft dat voor anderen waarde? Het blijkt een complexe vraag. Ze wil namelijk ook graag dingen met mensen delen, mensen binden, voor gemeenschappen werken. Kenyon is zoekende. Maar van een ding is ze zeker: door Europe in Motion raakt ze weer geïnspireerd om kunst te maken die ertoe doet. Om daar nieuwe vormen voor te vinden. Door te zoeken naar waar het om gaat. Geld of niet, een weerbarstige werkpraktijk of niet.

Misschien is dat wel de conclusie van deze Europe in Motion. Creativiteit ligt niet langer besloten in choreografie, ook voor een nieuwe werkpraktijk is creativiteit nodig. Deze deelnemers lijken er klaar voor die nieuwe verantwoordelijkheid te nemen.

[foto's in dit verslag: Ingrid van Frankenhuyzen, Siegfried Kern, Murat Akagündüz, Nellie de Boer en de deelnemers]

Deelnemers aan Europe in Motion in Istanbul (okt 2011):

NL: Florentina Holzinger (NL, AT), Simon Tanguy (NL, FR)

TR: Özlem Alkış (TR), İlkay Türkoğlu (TR)

AT: Ewa Bankowska (AT, PL), Clélia Colonna (AT, FR)

UK: Simone Kenyon (UK), Sara Lindström (UK, SE)

Extra: Ana Pi (FR, BR), Şebnem Yüksel (TR)

Mentoren: Jonathan Burrows (UK), Mustafa Kaplan (TR)

Meer informatie: www.europeinmotion.eu